

811.163.41'276.6:32(497.6)"1992/1996"

811.163.41'367.626

<https://doi.org/10.18485/sj.2025.30.1.15>**АЛЕКСАНДРА Р. САВИЋ***

Удружење лектора Републике Српске

ORCID: 0000-0002-0905-6655

Претходно саопштење

Примљен: 15. 11. 2024.

Прихваћен: 30. 12. 2024.

УПОТРЕБА ЗАМЈЕНИЦА У РАСПРАВАМА О ЈЕЗИКУ У НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ (1992–1996)

У раду се, са аспекта критичке анализе дискурса, анализирају сједнице Народне скупштине Републике Српске од 1992. до 1996. године, на којима се, посредно и непосредно, у оквиру дневног реда расправљало о службеном језику, његовом статусу и називу, те о писму и изговорима српског књижевног језика. Ове сједнице представљају кључне дебате на којима је одлучена судбина језика у Републици Српској. Анализа почива на класификацији парламентарних расправа према пољу дјеловања и према пољу контроле, као и на дискурзивно-историјском приступу истраживању, којим се сложена питања настоје интерпретирати на дијакхронијској равни. Основни истраживачки задатак јесте испитивање улоге замјеница којима се успоставља аргументација *за* и *против* кључних промјена у језичкој политици, чиме се граде односи моћи и оцртавају идеолошке позиције говорника, али и ратних непријатеља. Идентификовани су употреба свих досад познатих замјеница које се користе у политичком дискурсу (*ја, ти, ми, они*), као и односи које граде, али и тријаде у којима учествују. Закључено је да замјенице представљају једно од основних језичких средстава којим се успоставља предност удискусији, чиме се овај језички ниво показује као изузетно потентан за политичку манипулацију.

Кључне ријечи: политички дискурс, историјско-дискурзивни приступ, замјенице, језичка политика, Народна скупштина Републике Српске.

* aleksandra.savic@unibl.org

УВОД

Иако се истраживачу можда може учинити да се језик у сложеним историјским тренуцима, нарочито у рату, оставља по страни, испоставља се да он и тада спада у ред најважнијих политичких и идеолошких питања (Савић 2024). С обзиром на то да се налази у спрези са свим осталим друштвеним проблемима, једини начин његове интерпретације у таквим околностима постаје интердисциплинарни оквир истраживања. Он подразумева истовремено испитивање спољашње и унутрашње историје језика¹, као и проучавање односа моћи који се успостављају у језику и над језиком. Понекад се ове двије перспективе могу и спојити, што је случај са темом овога рада, која се бави анализом језичких средстава употребљених у расправи о самом језику и његовом положају.

Мада постоји више углова из којих се може анализирати позиција језика² у одређеном друштву или у конкретним околностима, једна од провјеренијих, уједно и најпопуларнијих³ метода, јесте критичка анализа дискурса⁴. Дефинише се као дисциплина помоћу које, на основу језичких избора говорника, сагледавамо, интерпретирамо и оцјењујемо односе моћи у друштву, тј. као дисциплина „експлицирања скривених аспеката језика у друштвеној употреби” (Пешић 2024: 8). Тако формула за критичку анализу дискурса подразумева следеће: да бисмо сагледали односе моћи у друштву, потребан нам је прво текст/говор, затим методолошки алат којим истовремено посматрамо оно што је речено и оно што је прећутано, а да бисмо их оцијенили, нужно је сагледати политички и друштвени контекст. Ради се о Ферклофовим (*Fairclough*) (1989: 111) нивоима интерпретације, који уједно чине основни аналитички оквир овога истраживања.

МЕТОДОЛОШКИ ОВИР ИСТРАЖИВАЊА

Анализаупотребе замјеница као језичког алата у расправама о језику и језичкој политици почива на испитивању политичког дискурса скупштинских расправа које представљају централни, тј. институционализовани дискурс (Слијепчевић 2016: 90)⁵. У класификацији жанрова политичког дискурса

¹ Наши најзначајнији (социо)лингвисти говоре о спољашњој историји језика која истражује позицију и улогу језика у одређеном друштву (Ковачевић 2015: 204). Насупрот томе, унутрашња историја језика подразумијевала би историјски преглед одређених промјена у језичкој структури.

² На примјер социоллингвистика и у оквиру ње језичка политика и анализа дискурса, затим политоллингвистика, социологија језика, студије културе, студије рода итд.

³ Истраживачи сматрају да се ради о веома атрактивном приступу, који, као сњежна кугла, привлачи све више и више аутора (Окулска/Кеп 2010: 7; Савић 2020: 264).

⁴ Садашњи назив је критичке студије дискурса с обзиром на то да у анализи доминира критичка перспектива (Пешић 2024: 7).

⁵ Ауторка дијели политички дискурс на централни и периферни – „Централни политички дискурс био би институционализован, дискурс који се снажно везује за политичке активности

коју је понудила Рут Водак (*Ruth Wodak*) (2009: 586), посланичка питања и парламентарне дебате спадају у поље политичке контроле, док доношење закона, амандмани и говори посланика припадају пољу политичких процедура (Вуковић 2014: 239).

С обзиром на то да се ради о специфичном и врло комплексном питању – односу политичких актера према језику у сложеним историјским околностима – употребљен је историјско-дискурзивни приступ Рут Водак, којим се сагледава историја дискурзивних пракси (Пешић 2024: 9). Захваљујући овом концепту, могуће је на дијакронијској равни утврдити како језички феномени током одређеног периода учествују у репродукцији односа моћи. То је нарочито важно код оних питања која представљају трајно неријешене проблеме у одређеним заједницама.

Ово истраживање заснива се на анализи стенограма са сједница Народне скупштине Републике Српске од 1992. до 1996. године. У току назначене четири године донесена су два закона о службеном језику и писму у Републици Српској. Конкретно, ради се о сљедећим сједницама: 9. сједница Народне скупштине Републике Српске, од 28. 2. 1992. године; 12. сједница Народне скупштине Републике Српске, од 24. 3. 1992. године; 34. сједница Народне скупштине Републике Српске, 27–29. августа 1993, 9–10. 9. 1993. и 29. 9. 1993. године; 46. сједница Народне скупштине Републике Српске, 9–11. и 23. 11. 1994. године; 52. сједница Народне скупштине Републике Српске, од 6. 8. 1995. године и 60. сједница Народне скупштине Републике Српске, од 25. 6. 1996. године. Ове сједнице представљају кључне дебате на којима је одлучена судбина језика у Републици Српској⁶.

Основни истраживачки задатак јесте испитивање употребе замјеница којима се успоставља аргументација *за* и *против* кључних промјена у језичкој политици, чиме се граде односи моћи и оцртавају идеолошке позиције говорника. Идентификовале се употреба појединачних замјеница, њихове кључне особине, али и однос који граде, нарочито када су у опозицији или се успо-

самих политичара, подразумева репрезенте с различитим политичким улогама у државним и партијским телима (влада, партија, политичка организација), дакле, обухвата жанрове као што су жанр скупштинске дебате, жанр политичког програма, рекламано-пропагандни жанр; док периферни дискурс чине новински извештаји, анализе, оцене, изјаве прилагођене језику медија тематски ограничене на политику и политичке актере, чији су репрезенти новинари и политички аналитичари (примарни периферни дискурс). Сам крај периферије политичког дискурса сачињавао би свакодневни говор обичних људи, који се тиче политичких питања или је мотивисан политичким темама (секундарни периферни дискурс)” (Слијепчевић 2016: 90).

⁶ Стенограме са сједница Народне скупштине Републике Српске ауторки је уступио Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица Републике Српске. Они су коришћени и приликом израде докторске дисертације *Језичка политика у Босни и Херцеговини од 1992. до 2002. године*, како би се испитала језичка политика Срба, Хрвата и Бошњака у назначеном периоду.

стављају кроз различите тријаде, те начин на који се користе у манипулацији или другим комуникативним стратегијама којима се настоји побједити или надиграти противник. Посебну погодност ове анализе представља чињеница да се ради о историјском испитивању, па је могуће провјерити да ли интерпретација текста одговара резултатима који су дошли из других научних поља.

ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ

Прва година у одабраном корпусу истраживања односи се на доношење Закона о службеном језику и писму, објављеног 28. 2. 1992. године у Службеном гласнику Републике Српске, којим се у Републици Српској службеним језиком проглашава српски језик са равноправном употребом ијекавског и екавског изговора и ћириличким писмом. Овим законом Република Српска прекинула је са дотадашњом праксом прописивања само једног изговора, што је наслијеђено из периода Савезне Републике БиХ (Ковачевић 2021: 102), и успоставила нову фазу своје језичке политике (Савић 2024: 116). У току наредних година та је политика експлицитно прописивала равноправност изговора, али је у пракси стање било другачије. Паралелно је српска политичка и интелектуална елита водила жестоке расправе о потреби унификавања језика на подручју Републике Српске и Републике Србије. Дјеловањем различитих имплицитних политика, у медијима, институцијама и свакодневној пракси све се више почела користити искључиво екавица. Најважнији актер језичке политике у овом периоду била је управо Народна скупштина Републике Српске (Савић 2024: 112–158), зато што је једино на основу дебата, мишљења посланика и начина на који су закони доношени било могуће установити да постоје двије паралелно вођене политике и да је на снази тињајући сукоб међу најважнијим српским политичарима и лингвистима.

Захваљујући дјеловањима имплицитних политика, притисцима интелектуалаца и мијењању идеолошких циљева српског народа (Ковачевић 2017: 235; Савић 2024: 121), коначно је 1996. године донесен нови закон. У Закону о службеном језику, објављеном 8. јула 1996. године, искључива предност у службеној употреби језика даје се екавици. Околности доношења овог акта у најмању су руку контроверзне, с обзиром на то да је закон био већ годину дана унапријед припремљен, да је више пута постављан и скидан са дневног реда Народне скупштине Републике Српске, да је донесен последице вишесатних дебата, али и да је предлагач захтијевао скоро потпуни консензус (Савић 2024: 158–167)⁷, што нас наводи на закључак да су у овом случају скупштинске

⁷ Ово је била честа пракса код доношења закона приликом успостављања правног поретка Републике Српске.

дебате, аргументација посланика и комуникативне стратегије током расправа одиграле важну улогу.

АНАЛИЗА УПОТРЕБЕ ЗАМЈЕНИЦА

Употреба замјеница представља једно од основних полазишта у критичкој анализи дискурса⁸, будући да је доминантна особина ове врсте ријечи то да се могу истовремено односити на више особа, па самим тим подразумевају и више значења (Фецер/Бул 2008). Без обзира на научну методу која је употребљена у њиховој интерпретацији, замјеницама се увијек тумаче односи моћи и солидарности (Ферклоф 1989: 127), и то тако што употреба сасвим одређених замјеница открива говорникову комуникативну стратегију (Сиријанингса 2020: 56). За разлику од осталих лингвистичких нивоа, кориштење ове врсте ријечи спада у суптилније и мање очигледне тактике (Дајк 1997: 33). Интерпретације⁹ обично усложњава и то што оне у политичком дискурсу не морају бити директно споменуте, могу се препознати и по другим лингвистичким алатима који сугеришу дихотомију (Лејкоф 1990: 194; Катнић Бакаршић 2012: 404).

Истраживања углавном полазе од једноставне граматичке подјеле која се тиче сљедећих замјеница – *ја*, *ти*, *ми*, *ви*, *они*. Управо однос међу њима представља фокус истраживања (критичке) анализе дискурса, поготово када се ради о истовременој употреби више замјеница и честом преласку са једне варијанте на другу. Замјенице у овом раду дијелимо на основу диференцијације коју је установио још Ферклоф (1989: 127), а његовим познатим интерпретацијама прикључујемо налазе до којих су дошли каснији истраживачи.

Прво лице једнине, замјеница *ја*, веома је интересантна зато што је њено прво обиљежје да укључује различите идентитете говорника. Рецимо, сасвим је јасно да постоји очигледна разлика између *ја* као човјек, *ја* као политичар и *ја* као институција (Ален 2007: 2). Комбинација употребе ових идентитета постаје веома интересантна када говорник прелази са једног на други (говори о свом приватном, професионалном, па политичком животу). Поред тога, карактеристике одабира *ја* јесу да служи за промовисање личних постигнућа и особина, успостављање и одржавање легитимитета (Катнић Бакаршић 2012:

⁸ Наводећи таксативно основна питања која сваки истраживач текста треба да постави прије анализе, Норман Ферклоф, у дијелу који се тиче граматичке структуре, посебно истиче сљедеће: „да ли се у тексту употребљавају замјенице *ми* и *ви*, и ако да, како?” (1989: 111).

⁹ Радови који се тичу замјеница могу се односити на њихову употребу генерално (Катнић Бакаршић 2012; Ферклоф 1989; Лејкоф 1990; Дајк 1997) или на анализу сасвим одређених замјеница у специфичном политичком дискурсу (Слијепчевић 2011; Савић 2023; Сиријанингса 2021).

401), издваја говорника из групе и директно му приписује заслуге (Вуковић 2014: 229)¹⁰.

Однос између замјеница *ти* и *ви* има неколико особина, а све се тичу следећих могућности: *ти/ми*, *ви/ви*, *ти/ви*. Избор између прве двије варијанте показује да се ради о разлици између формалног и неформалног обраћања, а потом и о односима солидарности и дистанцираности између говорника. Постоје и случајеви њихове напоредне употребе, кад један говорник употребљава *ти* а други *ви*, што директно сугерише релације неравноправности, то јест доминацију једног говорника над другим (Катнић Бакаршић 1999: 19). У анализи дискурса се ове замјенице обично дијеле на имперсоналне и генеричке. Док се имперсоналне могу односити на било кога, на одређене особе конкретно, на људе генерално (Ферклоф 1989: 128), дотле генеричке служе да се сасвим одређени саговорник (или група) директно искључи (или укључи) из представљеног става, који означава неку доминантну истину или „здрав разум” (Ален 2007: 5). Употреба ове замјенице код нас није толико еластична као на примјер у енглеском језику (гдје постоји исти облик за јединину и за множину), гдје она практично може да се односи на било шта (Фецер/Бул 2008).

Традиционална поларизација, најчешће заступљена у анализи дискурса, јесте дихотомија између *ми* и *ви*. *Ми* представља групни идентитет и способност да се говори у име и за рачун других (Ален 2007: 2), а „има предност у томе што омогућава политичару да подијели одговорност с колективом и подстиче аудиторијум да се поистовијети са емоцијама говорника” (Вуковић 2014: 229). Овај однос карактерише постојање позитивних особина једне групе, насупрот чега стоје негативни елементи супротстављене групе. Супротстављеност може ићи чак до отвореног непријатељства (Катнић Бакаршић 2012: 399). Постоје врло специфичне разлике и унутар саме замјенице *ми*. Можемо говорити најприје о инклузивном и ексклузивном *ми*, тј. о *ми* које обавезно укључује говорника и слушаоца (адресата) и оно које подразумева да говорник није сам, да иза њега стоје његови истомишљеници, нека група или особа и које нужно не подразумева адресата. Посебно другу могућност карактерише да се „употребом личне заменице за прво лице множине постиже нешто јачи ефекат на реципијенте, јер подразумева да и поменуто ја и још неки други, свакако више људи, сматра и мисли исто што и говорник” (Слијепчевић 2011: 191–192).

¹⁰ Свјетлана Слијепчевић ове особине уједно наводи и као мане ја-стила (2011: 192): „Заменица ја некада механизмом синегдохе доводи до тога да лице које говори и које употребљава заменицу ја не даје свој лични суд, већ говори у име одређене партије, што значи да говори у некаквом латентном ми-стилу. Друга мана ја-стила је и та неодређеност: говори ли то Петар Петровић као Петар Петровић или као члан одређене партије. И трећа велика мана: претерана употреба ја-стила често води утиску о егоцентризму говорника, с тим да чак и кад је објективно евидентан, такав утисак је непожељан из перспективе говорника, јер не доводи до остварења његове намере да делује објективно и уверљиво”.

Напосљетку, замјеница *они* означава примарно Другост која је изражена негативним особинама (Катнић Бакаршић 2012: 399). Док се у претходном случају појављује читав спектар потенцијалних односа, код ове замјенице говорник се увијек јасно дистанцира од некога или од саме теме јер употреба замјенице *они* сугерише „неодређену супротстављену групу” (Слијепчевић 2011: 192). Интересантно је да по истраживачима управо ова замјеница највише осликава идеолошку различитост (Ален 2007: 11).

Анализом веза између *ја*, *ти*, *ми*, *ви*, *они* у скупштинским расправама о језику у току рата желимо показати како се употребом конкретних замјеница конституишу односи српских посланика према питању језика и језичке политике, знајући да је употреба ових језичких средстава важна у конструисању односа доминације, али и да она показује која је „идеолошка позиција доминантна у одређеном дискурсу” (Катнић Бакаршић 2012: 400).

Специфично кориштење личних замјеница карактерише све истраживане текстове, без обзира на то колико се дуго на самој скупштини расправљало о језичким питањима, што нас наводи на то да закључимо да је питање језика и језичке политике било једно од кључних у то доба, поготово зато што је то била једна од тема о којој су се изјашњавали сви¹¹.

Већ је на првој сједници коју анализирамо посланик Војислав Максимовић рекао да „Закон о употреби језика и писма не одговара *нашим* жељама, интересима и фактичком стању” (Стенограм са 9. сједнице). На основу ове реченице није сасвим јасно ко припада групи која је означена личном замјеницом *ми* (односно присвојном замјеницом *нашим*), али већ у наставку излагања сазнајемо да је „тај Закон углавном преписан из Србије, то нисам провјеравао, али и ако јесте нећу за тај закон да гласам” (Стенограм са 9. сједнице). Дакле, већ прије доношења првог Закона о службеном језику и писму на скупштинским расправама прави се јасна разлика између закона у Србији и у Републици Српској. Ову, можда неочекивану, поларизацију можемо објаснити тиме да су се одређене групе (укључив посланике, културне раднике, медије и појединце) из Републике Српске оштро противиле увођењу екавице као јединог службеног изговора у Републици Српској, а као своје опоненте видјеле су превасходно представнике српске политике у Београду (Савић 2024: 159). Такође, из овог излагања јасно је да посланик Максимовић под *ми* мисли на Републику Српску и српски народ, поистовјећујући се с њима.

Већ на сљедећој, 12. сједници, посланику Максимовићу одговориће директно министар просвјете Зуковић, такође градећи своју аргументацију на

¹¹ У докторској дисертацији *Језичка политика у Босни и Херцеговини од 1992. до 2002. године* ауторка је на основу истраживања архива, докумената, медија и скупштинских расправа установила, између осталог, да су језичка питања била једна од најзаступљенијих у рату и непосредно прије рата (Савић 2024).

сасвим интенционалној употреби личних замјеница: „*Ја* вас сада питам да ли то Срби из *наше* Републике Српске (Српске Босне и Херцеговине) не говоре истим језиком као Срби из Србије и Срби из Црне Горе? Тамо ће говорити српскохрватским, овдје српским. То је једна мала дилема (...) Комисија Српске академије наука на челу са водећим лингвистом не само код *нас* него и у Европи Ивићем, и једногласно је остала при старом називу. *Ми* то не дозвољавамо и добро” (Стенограм са 12. сједнице). Ово је један од најзанимљивијих примјера у грађи јер представља тријаду *ја* : *ми* : *они*, која се може посматрати и као специфично реторичко средство. Већ на почетку Зуковић замјеницом *ја* јасно сугерише да се лично супротставља мишљењу одређених посланика, а одмах затим замјеницом *наше* испред Републике Српске поставља саговорника у исту позицију са собом, јер имплицира да се ради о суштинском питању које је за добробит државе и народа. Напосљетку, ову опозицију додатно потцртава помињући говорнике истог језика у Србији и Црној Гори, чиме противника сад поставља у положај да дијели исти народ.

Осим што је већ на почетку јасно назначена разлика између језичке политике у Републици Српској и Републици Србији, на овом засједању се та поларизација додатно усложњава тако што се посланици Народне скупштине Републике Српске и међусобно дијеле. Тако предсједник Скупштине говори: „*Ви* сте данас добили овај Закон. Имали смо једног рецензента који је прошли пут на овај Закон имао примједби, г. Војислав Максимовић, и сада је са овим приједлогом задовољан” (Стенограм са 12. сједнице). Овај примјер добро показује колико је политичка анализа дискурса моћан алат у истраживању, с обзиром на то да ће се праве интенције власти у Републици Српској и истински заговарачи екавице открити тек касније, а да је на основу појединих излагања већ сада било јасно какви су односи снага.

На истој сједници се у постојеће комплексне односе уноси и поларизација између трију националних група: „узимајући у обзир да *ми* овдје живимо и са Муслиманима и са Хрватима бојим се да бисмо овим одређењем за српски језик Муслимане довели у ситуацију да *они* бирају назив за свој језик” (Стенограм са 12. сједнице). У тој концепцији Бошњаци¹² и Хрвати узимају се готово увијек заједно, као *они*, иако се у једном тренутку излагање тиче једних, у другом других. На примјер, „Муслимани свој језик већ покушавају да назову бошњачким, и *ми* им овим улагивањем везаним нећемо ништа учинити. *Они* ће свој језик звати онако како је то њихова воља”, истиче Максимовић (Стенограм са 12. сједнице), а касније ће министар просвјетерећи: „не кажем да је то српскохрватски по томе што су и *они* партиципирали у његовом стварању, али морам признати да су га прихватили”, мислећи на Хрвате (Стенограм

¹² У стенограмима стоји назив Муслимани, што одговара тадашњој стварности. Муслимани су 1993. године промијенили име у Бошњаци.

са 12. сједнице). Дакле, у овом контексту, *ми* представља Србе у Републици Српској, док се *они* односи на Бошњаке који заузимају територију тадашње Републике Босне и Херцеговине, као и на Хрвате – једнако из Хрватске и из Херцег Босне. У тој опозицији су *ми* позитивни, али угрожени, а *они* отимачи и сплеткароши. Овај однос уједно представља и обиљежје ратног дискурса (Слијепчевић 2011: 192), што се у овом случају из стварног рата преноси и на језичка питања, а сходно томе и сукобе.

На сљедећим сједницама постојећа тријада *ја : ми : они* добија своје заговараче и противнике, с тим да једино замјеница *они* варира. У једном тренутку се односи на ратне непријатеље, а у другом на политичке и идеолошке противнике. Додатно, у већ сложену поларизацију уводе се и односи *ја : ти, ја : ми, ти : ми, ја : они* итд. На основу анализе, пронађено је укупно 7 различитих парова релација у сљедећим скупштинским дебатама. Овдје ћемо их илустровати примјерима са 34, 46,52. и 60. сједнице.

Они – „Нема ни најмање сумње у то да елиминација ијекавице фактички значи поклањање ијекавице Муслиманима и Хрватима. Сувишно је напомињати да би се *они* том поклону изузетно обрадовали” (посланик Миљановић)¹³ (Стенограм са 46. сједнице).

Ја : ти – „Војо ме гледа попријеко, као одакле *ти* Караџићу да си против свога прапједа, *ја* морам мало да се потрудим” (Стенограм са 46. сједнице).

Ја : ми – „Ако сам желио икада ишта да протурим и прогурам, то би сада желио да урадим, јер није тачно да *ми* не можемо ујединити народ (...) Да *ја* одустанем један од поборника проф. Зукловића и да *ми* ово ово скинемо са дневног реда” (предсједавајући Крајишник) (Стенограм са 52. сједнице).

Ти : ми – „Војо, хајде да се и *ти* усагласиш. Добро идемо даље. (Полемика с мјеста). Одгодили смо и овај закон” (предсједавајући Крајишник) (Стенограм са 60. сједнице).

Ми : они – „Ако се одричемо службено ијекавице *ми* њу дајемо *нашим* непријатељима” (посланик Миловановић) (Стенограм са 46. сједнице).

Ја : ми : они – „*Ја* сам ијекавац од рођења и студирао *сам* у Београду и никада екавски нисам се изражавао, нико *ми* није на то приговарао, али сматрам у овом тренутку да би била *наша* једна лијепа ствар ако бисмо ишли и на овом малом мјесту на хомогенизацији, а ничим није угрожено оно што су *господа истицали*” (посланик Рашула) (Стенограм са 46. сједнице).

Ви : ми – „*не заборавите* да *ми* кажемо да је Дучић наш, прекодрински pjesник” (посланик Рашула) (Стенограм са 46. сједнице).

¹³ Уколико није јасно из излагања, име посланика биће исписано у заград.

Ви : ја – „Ко је суздржан? *Ви* сте, сваки пут морамо инсистирати на томе, као да је само *мени* у интересу. Закон није усвојен” (предсједавајући Крајишник) (Стенограм са 60. сједнице).

Иако на први поглед дјелује компликовано, употреба замјеница на ове четири сједнице освјетљава сљедеће односе: блискости када се ради о напоредној употреби замјеница *ја* и *ми*. Примјери указују на то да се блискост успоставља како би се противник касније лакше приволио доминантном ставу; блискост се успоставља и односом *ја : ми*, само што у овом случају говорник јасно назначавачу своју позицију унутар групе; непремостивост ставова изражава се опозицијом *ми : ти*, којом се, чак у једном тренутку исувише непристојно за институцију, сугерише да противник стоји сам насупрот једногласне и једнообразне групе; ова позиција остварује се и у супротном значењу, у односу *ви : ја*, када излагач себе намјерно супротставља групи, како би додатно оснажио своју позицију „борбе за исправну ствар”. Сасвим су другачије постављени парови *ви : ми* и *ви : они*, у којима се политичари крију иза групе којој припадају и њихова доминантна особина је одрицање од одговорности. Посебно је интересантна замјеница *они*. Као и у неким претходним истраживањима (Слијепчевић 2011: 194), она показује мању фреквентност, али се лако преображава у друге односе (*у ми : ви*).

ЗАКЉУЧАК

Овај рад је испитивао употребу замјеница у расправама о језику на заједњама Народне скупштине Републике Српске од 1992. до 1996. године. Анализа показује сљедеће:

- У скупштинским расправама језичка питања придружују се већ успостављеној подјели на нас и непријатеље, која је иначе саставни дио ратне реторике. На једној страни налазе се они који бране језик, а на другој они који га отимају и угрожавају. Одабир језичких средстава тако је у складу са општом језичком политиком тога времена. Замјенице су у овако сложеним и тешким историјским околностима врло погодна средство у политичком дискурсу јер подразумевају постојање јасне дихотомије и непремостиве разлике између двије групе, што је основно обиљежје ратова.
- Унутар прве групе (бранилаца језика од спољних непријатеља) појављује се додатна поларизација на оне у Републици Српској и на оне у Србији и Црној Гори, а потом на оне посланике који се залажу за увођење екавице и на оне који су против таквог нормативног рјешења.

- Замјеница *ја* врло је фреквентна јер омогућава говорницима да се отворено сврстају на једну страну. Такође, њоме се потенцира лична перспектива говорника, по правилу емотивно набијена, чиме се објективност, научна истина и лингвистичка оправданост постављају у други план.
- Дихотомија *ми* : *ви* служи да се јасно назначе двије супротстављене групе и њихови представници. Она се само додатно појачава замјеницом *ја*. У ову поларизацију једнако се сврставају идеолошки противници и ратни непријатељи и међу њима нема разлике.
- Замјеница *они* најмање је фреквентна, али се лако преобликује у друге замјенице, нарочито у односу *ми* : *ви*.
- Како идеолошки сукоб тиња, тако се усложњава и употреба замјеница, па оне на сљедећим сједницама граде неколико супротстављених односа (*ја* : *ти*, *ја* : *ми*, *ти* : *ми*, *ја* : *они*). Сви ти односи служе заправо да се посланици јасно и недвосмислено сврстају у двије групе, те да убјеђивањем и манипулацијом приволе противнике да промијене мишљење.
- Замјенице понекад учествују у обликовању реторичких стратегија, као што је на примјер употреба тријаде *ја* : *ми* : *они*, која гради аргументацију у којој се политички неистомишљеник постепено претвара у противника сопственог народа.

ЛИТЕРАТУРА

- Ален 2007:** Wendy Allen, Australian political discourse: Pronominal choice in campaign speeches. *Annual Meeting of the Australian Linguistic Society*, Brisbane, Australia, 7–9 July, 2006.
- Водак 2009:** Ruth Wodak, Language and Politics, in Culpeper Jonathan et al. (eds.), *English Language*, 576–593. Basingstoke: Palgrave.
- Вуковић 2014:** Milica Vuković, Analiza političkog diskursa, u: Slavica Perović (ur.), *Analiza diskursa. Teorije i metode*, Podgorica: Univerzitet Crne Gore, 213–249.
- Дајк 1997:** Teun A. Dijk, What is Political Discourse Analysis. *Belgian Journal of Linguistics*, 11, 11–52.
- Катнић Бакаршић 2012:** Marina Katnić Bakaršić, Uloga zamjenica mi i oni u konstrukciji odnosa moći u diskursu, u: Senahid Halilović (ur.), *Bosanskohercegovački slavistički kongres 1*, Sarajevo: Slavistički komitet, 399–405.

- Катнић Бакаршић 1999:** Marina Katnić Bakaršić, *Lingvistička stilistika*. Sarajevo: Virtus.
- Ковачевић 2015:** Милош Ковачевић, Путеви и странпутице српског језика од Вука до данас, у: Милош Ковачевић (ур.), *Српски језик – од Вука до данас*, Крагујевац: ФИЛУМ, 13–31.
- [**Ковачевић 2015:** Miloš Kovačević, Putevi i stranputice srpskog jezika od Vuka do danas, u: Miloš Kovačević (ur.), *Srpski jezik – od Vuka do danas*, Kragujevac: FILUM, 13–31].
- Ковачевић 2017:** Милош Ковачевић, Улога Народне скупштине Републике Српске у очувању језика и ћирилице као националних идентитетских критеријума, у: Снежана Савић (ур.) *Двадесет пет година Народне скупштине Републике Српске*, Бања Лука: АНУРС, 233–245.
- [**Ковачевић 2017:** Miloš Kovačević, Uloga Narodne skupštine Republike Srpske u očuvanju jezika i ćirilice kao nacionalnih identitetskih kriterijuma, u: Snežana Savić (ur.), *Dvadeset pet godina Narodne skupštine Republike Srpske*, Banja Luka: ANURS, 207–221.]
- Ковачевић 2021:** Милош Ковачевић, *Србистички огледи*. Источно Ново Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- [**Ковачевић 2021:** Miloš Kovačević, *Srbistički ogledi*. Istočno Novo Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva]
- Лејкоф 1990:** Robin Lakoff, *Talking Power. The Politics of Language in Our Lives*. Glasgow: HarperCollins.
- Окулска/Кеп 2010:** Ursula Oculska and Piotr Cap, *Perspectives in Politics and Discourse*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Пешић 2024:** Милена Пешић, Политички дискурс у истраживачкој оптици његових савремених критичких студија. *Српска политичка мисао*, 2, Vol. 84, 7–38.
- [**Решић 2024:** Milena Pešić, Politički diskurs u istraživačkoj optici njegovih savremenih kritičkih studija. *Srpska politička misao*, 2, Vol. 84, 7–38]
- Савић 2020:** Александра Савић, Интердисциплинарни однос језика и политике. Испрекидани еквилибријум и језичка политика у Босни и Херцеговини од 1945. до 1990, *Анали Филолошког факултета*, XXXII, 2, 263–276.
- [**Савић 2020:** Aleksandra Savić, Interdisciplinarni odnos jezika i politike. Isprekidani ekvilibrijum i jezička politika u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1990, *Anali Filološkog fakulteta*, XXXII, 2, 263–276]

- Савић 2023:** Александра Савић, Лингвистичка анализа инаугурацијских говора досадашњих предсједника Републике Српске, у: Никола Б. Поповић и др. (ур.), *Тридесет година Републике Српске (1992–2022): искуства прошлости и изазови будућности*, Бања Лука: ЦДПИ, 207–221.
- [**Savić 2023:** Aleksandra Savić, Lingvistička analiza inauguracijskih govora dosadašnjih predsjednika Republike Srpske, u: Nikola B. Popović i dr. (ur.), *Trideset godina Republike Srpske (1992–2022): iskustva prošlosti i izazovi budućnosti*, Banja Luka: CDPI, 207–221].
- Савић 2024:** Александра Савић, *Језичка политика у Босни и Херцеговини од 1992. до 2002. године*, Докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- [**Savić 2024:** Aleksandra Savić, *Jezička politika u Bosni i Hercegovini od 1992. do 2002. godine*, Doktorska disertacija, Beograd: Filološki fakultet]
- Сирјанингса 2021:** Yuli Suryaningsih, A Critical Discourse Analysis of Personal Pronouns in Greta Thunberg’s Speeches. *SAGA: Journal of English Language Teaching and Applied Linguistics*, 2(1), 55–64.
- Слијепчевић 2011:** Свјетлана Слијепчевић, О развоју опозиције МИ : ОНИ према опозицији МИ : ДРУГИ у политичком дискурсу Србије, у: Милош Ковачевић (ур.) *Језик и идентитет*, Пале: Универзитет у Источном Сарајеву, 189–195.
- [**Slijepčević 2011:** Svjetlana Slijepčević, O razvitku opozicije MI : ONI prema opoziciji MI : DRUGI u političkom diskursu Srbije, u Miloš Kovačević (ur.), *Jezič i identitet*, Pale: Univerzitet u Istočnom Sarajevu, 189–195.]
- Слијепчевић 2016:** Свјетлана Слијепчевић, *Рекламно-пропагандни жанр у српском политичком дискурсу*, Докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- [**Slijepčević 2016:** Svjetlana Slijepčević, *Reklamno-propagandni žanr u srpskom političkom diskursu*, Doktorska disertacija, Beograd: Filološki fakultet]
- Ферклоф 1989:** Norman Fairclough, *Language and power*. New York: Longman Group.
- Фецер/Бул 2008:** Anita Fetzer and Peter Bull, 'Well, I answer it by simply inviting you to look at the evidence'. The strategic use of pronouns in political interviews. *Journal of Language and Politics*, 7(2), 271–289.

ИЗВОРИ

1992–1996: Стенограми сједница Народне скупштине Републике Српске (9, 12, 34, 46, 52, 60). Архива. Бања Лука: РЦИРЗ.

[1992 – 1995: Stenogrami sjednica Narodne skupštine Republike Srpske (9, 12, 34, 46, 52, 60). Arhiva. Banja Luka: RCIRZ]

PRONOUNS IN PARLIAMENTARY DEBATES ABOUT LANGUAGE
USE IN THE NATIONAL ASSEMBLY OF THE REPUBLIC
OF SRPSKA (1992–1996)

Summary

In this paper, we examine, from the perspective of critical discourse analysis, the language debates in the National Assembly of the Republic of Srpska from 1992 to 1996, specifically from the 9th, 12th, 34th, 46th, 52nd, and 60th sessions of the parliament. These sessions represent key debates on the official language, its status and name, as well as on the script. The political and historical context is also crucial to this analysis. Our analysis is based on the classification of parliamentary debates according to the field of action and the field of control, as well as on the discourse-historical approach, which interprets complex language issues on a diachronic level. The primary research task was to examine the role of pronouns in arguments for key changes in language policy, thereby constructing power relations and making the ideological positions of the speakers visible. The secondary task was to identify the use of well-known pronouns in political discourse (*I, you, we, they*), the relations they form, and the rhetorical triads in which they participate.

We concluded that pronouns are one of the primary linguistic tools used to establish and maintain an advantage in discussions, demonstrating that they are particularly potent for political manipulation. Pronouns imply a clear dichotomy between two groups, which is a fundamental feature of conflicts. Additionally, the language tools used by representatives align with the general language policy of the time. The pronoun *I* is very frequent and allows speakers to openly align themselves with one group, emphasizing their personal, emotionally charged perspective. The dichotomy between *we* and *you* clearly defines the two opposing groups and their representatives, with this dichotomy further reinforced by the pronoun *I*. The pronoun *they* is the least frequent but can easily be transformed into other pronouns, especially in relation to *we* and *you*. As the ideological conflict intensifies, the use of pronouns becomes more complex.

Keywords: political discourse, historical-discursive approach, pronouns, language policy, National Assembly of the Republic of Srpska.

Aleksandra R. Savić